

Doktora Öğrencisi
Sedat BİLİNİR

*Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi,
Ortaçağ Tarihi,
sedatbilinir@hotmail.com*

Eser Geçmişi: 11-04-2017 / 13-04-2017

KİTAP TANITIM

Ahbârü'd-Devleti's-Selçukiyye

Çeviren: Necati Lügal, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1999, 150 sayfa,
ISBN: 975-16-1150-4

Şadruddîn Ebu'l-Hasan Ali İbn Nâsır İbn Ali el-Hüseyinî

E-ISSN: 2458-7672

Orijinal yazma nüshası British Museum'de bulunan bu eser, Selçuklu Devleti hakkında bilgiler veren bir eser olup, anlatıma Selçuklu Devleti'nin kuruluş sürecinden başlamaktadır. Eser Ahbârü'd-Devleti's-Selçukiyye şeklinde isimlendirilmişse de orijinal nüshasının kapağında Zübdet üt-Tevârih yazmaktadır. Kitabın girişinde eserin müellifi el-Hüseyini olarak yazılmış fakat bu kesin bir bilgi değildir. Bu nedenden dolayı eserin müellifi olabilecek kişiler üzerinde durulmuş ve bu kişiler, nedenleriyle birlikte açıklanmıştır. Eserin müellifi olarak görülen en güçlü aday el-Hüseyin'in, 1171-1172 yılında Mısır'da doğduğu ve Eyyubi prenslerinden el-Melik'ül-Eşref'in, Suriye ve Mısır'da hizmetinde bulunduğu ve pek çok eser yazmış olduğu söylenmektedir.

Eserin ismi ve müellifinin kim olduğu hakkında kesin bir bilginin olmamasından dolayı eserin anlatımına geçmeden önce; "Eser ve müellifi, Kitabın Asıl Müellifi", başlıkları altında detaylı açıklamalarda bulunulmuştur.

Kitap bölümlere ayrılmamış anlatıma direkt olarak başlıklar üzerinden geçilmiştir.

Kitapta Selçukluların atası olarak kabul edilen Dukak'ın ismi Yakak olarak zikredilmektedir. Yakak bu dönem Oğuzların lideri durumunda bulunan Yabgu ile ters düşmüştü. Buna sebep olan olay ise Yabgu'nun İslâm ülkelerine sefere çıkma kararı alması ve Dukak'ın buna karşı çıkmasıydı. Hatta anlaşıldığı kadarıyla bu ikili birbirlerine fiziki müdahalede bulunmuştur, çünkü Yakak'ın bu anlaşmazlıktan dolayı Yabgu'nun suratına tokat attığı söylenmektedir (s. 1). Yakak ölünce yerine oğlu Selçuk, Subaşı unvanıyla ordu komutanı mevkiine geçti. Selçuk'un da babası gibi Yabgu ile arası iyi değildi. Selçuk bu anlaşmazlığa daha fazla dayanamadı ve mahiyetindekilerle birlikte İslamiyet'i

kabul etmiş olan ve Müslümanların çoğunlukta bulunduğu Cend şehrine göç etmiştir. Selçuk burada yüz yaşına kadar yaşamıştır. Öldüğünde ardında Mikail, Musa ve İsrail adında üç oğlu olduğundan bahsetmektedir. Selçuk oğullarının bölgede tutunabilme mücadelesinde neler yaşadıkları anlatılmaktadır. Bu süreçte Horasan bölgesine yönelmeleri Gazneli Devleti ile karşı karşıya gelmelerine sebebiyet verdi. Eserde Gazne Devleti liderlerine Sebüktekiniler denmektedir. Gazne Emîri Hacip Arslan, Selçuklu ilerleyişine katı bir uygulama ile karşı koymak istedi ve şöyle bir istekte bulundu; "*Ben bu adamları kuvvet ve şiddet sahibi görüyorum onların mazarratlarından emin olmak ve hıyanetlerinden korkmamak için (ok kullanamamaları için) nehri geçen her birinin başparmağının kesilmesi muvafıktır*" (s. 2) demiştir. Fakat Sultan Mahmud bu teklifi katı kalplilik olarak görüp karşı çıkmıştır.

Müellif Selçukluları; Kınık diye bilinen kabile, olarak ifade etmektedir. Sultan Alp Arslan'ın ölümünün ardından Sultan Tuğrul'un başa geçişine kadar ki süreç yalnızca bir sayfayla özetlenerek geçilmiştir. Sultan Tuğrul döneminde ise daha çok Sebüktekiniler (Gazneliler) ile olan mücadelelere yer verilmiştir. Bu vesileyle Dandanakan Savaşı üzerinde durulmuştur. Müellif eserde Çağrı Bey'e de Çakır Beg demektedir. Daha sonra Sebüktekinilere karşı girilen bu mücadelede ele geçirdikleri topraklar ve bu toprakların kendi aralarında nasıl bölüşüldüğü hakkında bilgi vermektedir. Selçuk oğulları arasında bu taksim yapılırken kimin nereye sefer düzenleyeceği de belirlenmekteydi. Bahsedilen bu durum önemli bir bilgidir.

Eserde Abbâsî Halifesi Kaim Biemrillâh'ı güç duruma düşüren Arslan el-Besâsirî isyanına geniş olarak yer vermiştir. Bu isyanda Sultan Tuğrul'un vermiş olduğu mücadeleler neticesinde isyanı bastırması ve halifeye itibarını geri kazandırması

anlatılmıştır. Ayrıca bir de Sultan Tuğrul'un ölümüyle ilgili kendi ağzından anlattığı rivayete de yer verilmiştir. Rivayet şu şekilde nakledilmiştir; Tuğrul Bey, "*Ben işlerimin başlangıcında Horasan'da idim. Bir gün beni havaya kaldırdılar, benim etrafımı sis kaplamıştı, sisten başka bir şey göremiyordum. Yalnız burnuma güzel bir koku geliyordu, ben o halde iken gaipten "Ne istersen iste hâsıl olacak" diye diye bir nida geldi, ben buna cevaben "uzun ömürden başka bir şey istemem dedim, bunun cevabında; "Senin ömrün yetmiştir" dediler"* (s. 15, 16). Rivayet doğru mudur bilinmez ama Tuğrul Bey'in 70 yaşında öldüğü söylenmektedir. Tuğrul Bey'in oğlu olmadığı için, anlatıma Çağrı Bey'in oğlu Alp Arslan'ın faaliyetleri ile devam edilmektedir.

Ana kaynaklarda sıklıkla zikredildiği üzere, Oğuzlara "Guz" denilmektedir. Kitapta olayların anlatımı kronolojik sıraya göre gitmektedir. Başlıklar ise şahısların yaptığı faaliyetler doğrultusunda isimlendirilmiştir. Arslan Yabgu'nun oğlu Kutalmış hakkında geniş bilgiler verilmiş. Kutalmış'ın ismi Kutlumuş olarak geçmektedir.

Alp Arslan'ın oğlu Melikşah ile çıktığı Rum seferine değinilmiştir. Bu seferde hangi şehirlerden geçildiğine dair bilgiler veriliyor. Fakat bu şehir isimleri günümüz isimlerine göre çok farklıdır. Örneğin; Sebid-Şehr, Meryemnişin ve şehir isimleri verilmiştir. Bu şehirlerde İslâmiyet'e geçmeyi kabul edenlere dokunulmadığı ifade edilmiştir. Sultan Alp Arslan'ın Bizans şehirlerine yaptığı bu seferler farklı başlıklar altında anlatılmıştır. Başlıkların isimleri ise genelde şu şekildedir; Sultan Alp Arslan'ın Rum diyarına bir defa daha gitmesi, Rum diyarına tekrar gitmesi... Ayrıca Fars ve Kirman seferleri de farklı başlıklar altında verilmiştir. Bu seferlerde, Anadolu'daki Rum halkın Türk ordusunu ilk gördüklerinde tüccar kafilesi olarak algıladıkları bilgisi,

ilginç bir detay olarak karşımıza çıkmaktadır. Görüldüğü üzere eserde Sultan Alp Arslan dönemine oldukça geniş yer ayırmış ve hiçbir kaynakta bulunmayan farklı bilgilere de yer verilmiştir. Eserin bu özelliği önemini daha fazla arttırmaktadır.

Sayfa 31'de müellif Tiflis'te Hz. Süleyman tarafından inşa edildiğini söyleyen bir hamamdan bahsetmektedir. Tiflis'te inşa edilmiş olan bu hamamın dünyanın ilk hamamı olduğunu söylemektedir. Gence Valisi Fadlun'un Sultan Alp Arslan'a karşı isyan ettiği ve bu isyanın nasıl bastırıldığı, Fadlun Vakası, başlığı altında verilmektedir.

Eserde Malazgirt Savaşı'na da değinilmiştir. Müellif Bizans İmparatoru Romanos Diogenes'e Ermanus demektedir. Olayın anlatıldığı başlık ise; "*Sultan ûl Âzam Adud ud-Devle ebü Şuca' Alp Arslan'ın Tekrar Rum Meliki Ermanus Üzerine Yürümesi ve Onu Esir Etmesi*" şeklindedir. Müellif savaş başlamadan önce yaşanan bir ayrıntıya dikkat çekmiştir. Buna göre Bizans ordusu savaş meydanı kesinleşince, hendek kazmıştır. Sultan Alp Arslan ise bu durumu değerlendirip ordusuna şu şekilde bir konuşma yapmıştır: "*Düşman muhakkak münhezim olacaktır; çünkü bunların bu kadar çoğunluğuna rağmen hendek açmaları korkduklarına delalet eder*" (s. 34) demiştir. Eserde, yine hiçbir kaynakta olmayan, Sultan Alp Arslan'ın ölüm anındaki detaylara ve ölümüne sebebiyet veren olaya yer vermiştir.

Sultan Alp Arslan'ın ardından yerine Sultan Melikşah geçmiştir. Sultan Melikşah başa geçer geçmez amcası Kavurd isyanıyla uğraşmak zorunda kalmıştır. Bu isyan hakkında eserde detaylı bilgiler ve diyaloglar mevcuttur. Sultan Melikşah ardından kardeşi Tekiş isyanı ile uğraşmak zorunda kalmıştır. Tekiş'in ismi eserde Şihâb üd-Devle Tökîş olarak geçmektedir. Melikşah'ın seferlerine kısaca yer verdikten

sonra vezir Nizamülmülk'ün Bâtıniler tarafından öldürülmesini anlatmıştır. Nizamülmülk'ten kısa bir süre sonra da Sultan Melikşah ölmektedir. Melikşah'ın ardından başa çocuk yaştaki oğlu Mahmud geçmiştir. Müellif, ordunun neden küçük yaşta bulunan Mahmud'a biat ettiklerini üç maddeyle açıklamıştır. Zaten kısa bir süre sonra tahtın diğer varisi Berkyaruk tahtta hak iddia edip başa geçmek için mücadeleye girince Mahmud'un hâkimiyeti sona ermiş ve Berkyaruk Selçuklu tahtına geçmiştir.

Berkyaruk dönemi çok kısa olarak ele alınmıştır. Berkyaruk'un başa geçerken vermiş olduğu mücadeleye, daha sonra amcası Tacüddeve Tutuş ile girmiş olduğu mücadeleye değinilmiştir. Sultan Berkyaruk başa geçtikten sonra bu defa da kardeşi Muhammed Tapar isyanı ile uğraşmak zorunda kalmıştır. Müellif bu mücadelelere kısaca değindikten sonra Berkyaruk dönemi hakkında söyleyeceklerini toparlayarak bu bölümü, bu şekilde bitirmiştir.

Sultan Berkyaruk'tan sonra tahta kardeşi Muhammed Tapar geçmiştir. Muhammed Tapar ile ilgili bilgiler veren müellif, onun faaliyetleri hakkında ilk olarak, Bâtıniler ile yapmış olduğu mücadeleye değinmiştir. Daha sonra Bâtınilerden Şâhdiz Kalesi'ni alması ve Sadaka b. Mansur b. Dubey's isyanını bastırması konularını ele almıştır. Ardından Gence şehrine saldırılarda bulunan Gürcüleri mağlup etmesi olayına kısaca değinmiştir. Bu bölümlerin ardından Sultan Muhammed Tapar hakkında kısa bir değerlendirme yapıp bölümü sonlandırmıştır.

Sultan Muhammed Tapar'ın ölümünün ardından yerine kardeşi Sultan Sencer geçti. Sultan Sencer'in başa geçiş sürecinde yaşadıkları hakkında kısa bir değerlendirmede bulunulmuştur. Müellif bu kısa değerlendirmenin ardından diğerlerinde yapmadığı farklı bir yöntem izlemiştir. Sultan Sencer'in tahta geçtikten

sonraki faaliyetlerine değinmeden önce kardeşleri Berkyaruk ve Muhammed Tapar dönemlerindeki faaliyetleri hakkında bilgiler vermiştir. Müellif Sencer döneminde devletin ulaştığı güce değinmiştir. Daha sonra Selçuklu Devleti'nin sahip olduğu toprakların tarifini yaparken de: "*Sencer Gazne ve Semerkand'dan Horasan'a, Taberistan, Kirman, Sicistan, Isfahan, Hemedan, Rey, Azarbeycan, Ermeniyye, Erraniye, Bağdad, Irokeyn, Musul, Diyarbekir, Diyar-ı Rebia, Şam, Harameyn'e kadar Tanrı tarafından kimseye nasip olmayan bir saltanata nail olan bir padişah oldu*" (s. 65) şeklinde ifade etmiştir. Ancak bu genişleme, devleti uğraştıran sorunları da beraberinde getirmiştir. Onlardan biri Hitaylar sorunudur. Müellif eserde Sultan Sencer'in Hitaylar ile olan mücadelelerine de yer vermiştir. Yine bu dönemde Harzemşahlardan Alaeddin Atsız isyanı ile de uğraşmak zorunda kalmıştır. Sultan Sencer bu olaylarda isyanı başarılı bir şekilde bastırıp buna sebep olanları yeniden itaat altına almıştır.

Sultan Sencer'in ölümünün ardından Selçuklu Devleti'nde yaşanan taht kavgaları ve başa geçen Sultanlar hakkında geniş ve detaylı bilgiler verilmiştir. Yine bu dönemde de Bâtınilerle olan mücadeleler hakkında ayrıca bilgiler verilmiştir. Başa geçen Sultanlar ayrı ayrı anlatıldıktan sonra müellif biraz daha farklı bir yöntem izlemeye başlamış. Başlıkları Sultan isimleri olarak vermeyi sonlandırıp şu şekilde vermiştir; "*Adı geçen şahsiyeti, Biz yine Irak ahvaline ve orada vâkı olan vakaların zikrine dönelim, Sultan Mesud'un ölümünden sonra Bağdad'da cereyan eden vakalar, Sultan'ın emir vermesi*", gibi başlıklarla dönemi anlatmaya çalışmıştır. Büyük Selçuklu Devleti'nin son dönemi hakkında bilgi veren bu bölüm, eserde oldukça geniş yer bulmaktadır.

Eserin sonunda; "*Selçuklu Sultanlarının zikri ve Hükumete başladıkları zamandan inkırazlarına kadar hükümet günlerinin*

mikdarı”, başlığı altında sultanlar hakkında, iki sayfalık genel değerlendirme yapılmıştır.

Genel itibarıyla bakıldığında eser, Selçuklu Tarihine katkıda bulunan çok önemli ve farklı yeni bilgiler sunmaktadır. Özellikle Selçuklu Devleti'nin son otuz yılı hakkında verilen bilgiler çok önemlidir ve eserde geniş yer bulmaktadır. Yine Sultan Alp Arslan dönemi, eserde geniş yer verilen ve diğer kaynaklarda bulunmayan farklı bilgiler içermektedir. Başa geçen sultanlar anlatılırken her sultanın ayrı ayrı; yaşı, öldüğünde kaç yaşında olduğu, hâkimiyet sürecinin kaç yıl ve kaç ay olduğu hakkında bilgiler vermektedir. Müellif eserde yer yer şiirlere, dörtlüklere yer vermiştir. Bu şiirler önemli olaylar ya da sultanlar hakkında yazılmıştır. Böylelikle bizde sultanın yaşam tarzı ve huyları ile ilgili bilgiler edinebiliyoruz. Son olarak eserin anlatımına bakıldığında ise dilinin biraz ağır olduğunu eklememiz gerekir.